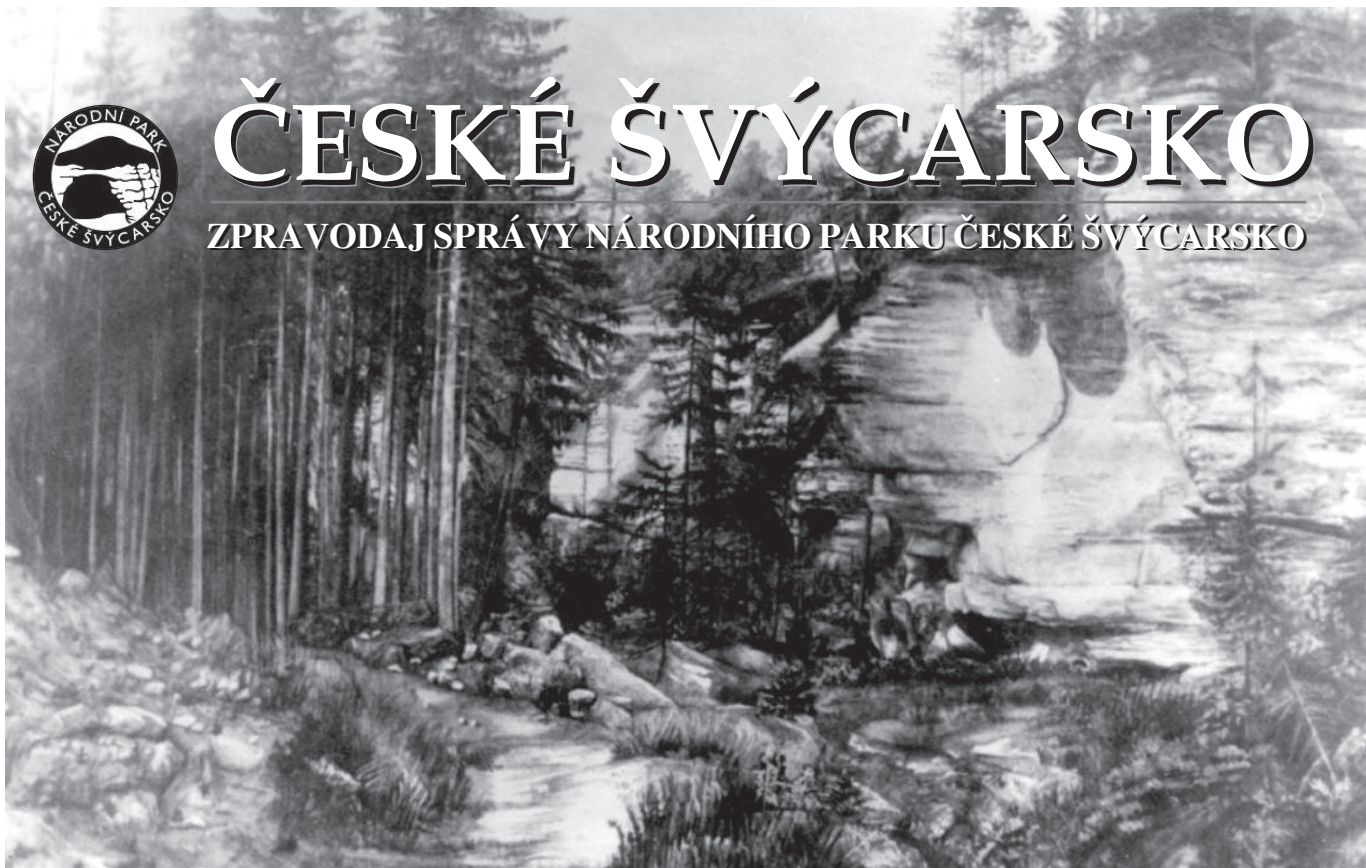

ČESKÉ ŠVÝCARSKO

ZPRAVODAJ SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU ČESKÉ ŠVÝCARSKO

Listopad 2014

13. ročník

2/2014

OBSAH:

Rekreační funkce lesa národního parku	2-3
Vývoj pískovcového reliéfu	4
Čírka obecná a čírka modrá	5
Vlčí nohy neboli plavuně	6
Nevítaný vetřelec	7
Ještě k medvědovi hnědému	8
Karas obecný	9
Chráněná území - NPR Růžák	10-11
Expertní návštěva prof. Paula Williamse	13
Dny řemesel u Dolského mlýna	14
Péče o areály Dolský mlýn a Zadní Jetřichovice	15
Ožehané téma: požáry	16-17
První glisarium v Krásné Lípě	18
Broukoviště	19
Plšíkovy hrátky	19
Kůrovce - aktuální situace	20

Vážení a milí čtenáři,

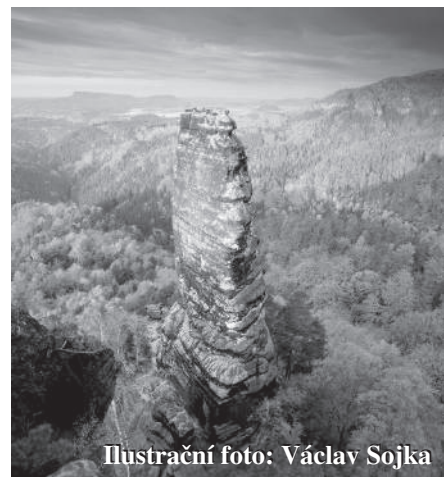
rád bych využil této příležitosti, abych vás seznámil s aktuálním děním týkajícím se nejen našeho národního parku. Ministerstvo životního prostředí se rozhodlo novelizovat zákon č. 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v paragrafech týkajících se všech našich národních parků. Jedná se o bezesporu klíčové rozhodnutí, neboť změn doznají některá důležitá ustanovení, která zásadním způsobem ovlivní činnost a postavení těchto nejvýznamnějších chráněných území. Pro nás je důležité, že všechny národní parky v ČR dostanou jednotný rámec a jednotný systém. Dosud se způsob fungování jednotlivých parků odvíjel od období, v jakém byly vyhlášeny. Dobové názory na ochranu přírody se samozřejmě odrážely ve způsobu, jakým byly konstituovány. Nyní byly dlouholeté a osvědčené zkušenosti promítnuty i do připravované novelizace. To se týká, kromě jiného, i ekonomického modelu, kdy se všechny národní parky mají stát příspěvkovými organizacemi (NP České Švýcarsko je dosud rozpočtovou organizací), s cílem zefektivnit, zrychlit a zpřehlednit jejich financování. Takový model umožňuje také např. vytvoření rezervního fondu, kde by byly připraveny finanční prostředky rychle využitelné při neočekávaných a nepředvídatelných kalamitních situacích. Dále se do určité míry sjednocuje model územní ochrany, kdy jeden park byl „pod jednou

střechou“ s přiléhající chráněnou krajinnou oblastí, jiný zase ne, jiné mají zase ochranné pásmo. I to by na náš národní park mělo velký dopad, došlo by totiž ke sloučení s CHKO Labské pískovce do jedné organizace. V tomto kroku spatřujeme zjednodušení, zlepšení koordinace a zefektivnění správy celého území Českého Švýcarska, resp. Labských pískovců. Naše správa parku i region tyto změny podporují, jak to také deklarovala Rada Národního parku České Švýcarsko.

Budeme nyní velmi netrpělivě a napjatě očekávat, jakým způsobem se k novele zákona postaví Poslanecká sněmovna, Senát a prezident České republiky.

Doufáme, že jednoznačně převáží racionální pohled na tyto nutné a námi vítané změny.

Pavel Benda,
ředitel správy NP České Švýcarsko

Ilustrační foto: Václav Sojka

Rekreační funkce lesa

Stále častějším jevem v moderní společnosti jsou zvyšující se nároky na funkce lesa, které nejsou spojeny s produkcí dřevní hmoty. Jednou z těchto mimoprodukčních funkcí lesa je i jeho funkce rekreační. Je to v podstatě druhá nejčastěji využívaná funkce lesa a lidé si ji zvykli přijímat zcela automaticky. Lesy národního parku jsou zařazeny do kategorie lesů zvláštního určení, tedy už samy o sobě nejsou prvotně určeny k produkci dřevní hmoty, slouží zejména k ochraně přírody, ale zároveň však slouží právě i ke zmiňované rekreaci. Správa Národního parku České Švýcarsko si tuto skutečnost plně uvědomuje, je si vědoma i toho, že právě automatické rekreační využívání lesa návštěvníky v národním parku je jedním z nejobtížněji zvládnutelných a že význam rekreační funkce lesů se bude do budoucna zvyšovat.

Atraktivní rekreace

Již samotná existence lesů na území národního parku přirozeně zabezpečuje možnost jejich rekreačního využití. Les-

natost území národního parku České Švýcarsko dosahuje 97%. Les je návštěvníky využíván především na procházky, k rekreačnímu sportu nebo např. sběru lesních plodů. Návštěvník do lesa přichází načerpat novou energii, odpočinout si a uklidnit se. K aktivní rekreaci na území národního parku slouží udržovaná síť turistických stezek, cyklostezek i tras určených pro jízdu na koni a s nimi související výbava v podobě značení, ukazatelů, odpočívadel, laviček, vyhlídek, velkoformátových turistických map, míst pro uvázání koně a v neposlední řadě slouží k rekreaci i volně přístupná druhá zóna národního parku, kde se lze pohybovat mimo vyznačené turistické trasy. V současné době je na území parku vyznačeno 101 km pěších turistických stezek, 55 km cyklostezek a 38 km tras pro jízdu na koni či provozu koňských povozů. Správa NP se snaží zatraktivnit tyto turistické cesty prostřednictvím vyhlídek na jedinečnou krajinu Českého Švýcarska, altánů, úpravou pramenů s pitnou vodou, ale i budováním naučných stezek s informacemi o historii území, přírodních hodnotách a zajímavostech zdejšího kraje. Dalším způsobem jak zpříjemnit návštěvníkům pobyt a rekreaci v chráněném území je pořádání velkého množství akcí pro veřejnost v průběhu celého roku a to v podobě různých přednášek, odborných i všeobecných exkurzí a výletů na území národního parku, ale i pořádání různých několikadenních akcí, například v podobě pravidelně probíhajících dnů lesních řemesel. Tímto způsobem je tedy určována a udržována atraktivita lesů národního parku pro jejich rekreační využití ze strany jeho návštěvníků.

Oddělení veřejných vztahů a Stráž přírody

Poradenský a informační servis návštěvníkům národního parku zajišťuje oddělení veřejných vztahů a rovněž oddělení stráže přírody prostřednictvím pracovníků stráže přírody (strážců) a to jak profesionálních tak i z řad dobrovolníků. Tito pracovníci mají významnou úlohu při

Mariina vyhlídka. Foto: Václav Sojka

styku s návštěvníky chráněných území, neboť kromě toho, že stráž přírody dbá na dodržování právních předpisů na území národního parku, je její prvořadou funkcí poskytnout návštěvníkům komfort v podobě předání turistických informací přímo v terénu. Návštěvníci si zvykli pohlízet na stráž přírody jako na jakousi represivní složku, která je hlídá, omezuje a vyhání. Naší ambicí je tento pohled na stráž přírody změnit, strážce je tou osobou, která dokáže pomoci ve svízelné situaci, díky perfektní znalosti terénu dokáže zodpovědně poradit a dokáže návštěvníkům podat informace o přírodě, národním parku, dopravním spojení, ubytovacích a restauračních službách a nakonec i vysvětlit různé druhy aktivit, se kterými se návštěvník může na území parku setkat (těžba dřeva, opravy cest, pokos luk, ochrana hnízdních lokalit, myslivost atp.). Stráž přírody vždy upřednostňuje podání informace a poučení před jakoukoliv sankcí. Pro práci stráže přírody je na Správě Národního parku České

Cyklistický ukazatel. Foto: Jan Drozd

národního parku

Švýcarsko vyškolen i lesní personál (lesníci), ale i také odborní pracovníci ochrany přírody a to hlavně proto, aby návštěvnícký komfort byl poskytován co možná nejširší veřejnosti. Oddělení veřejných vztahů pak pro návštěvníky národního parku připravuje takzvané „akce pro veřejnost“ či další akce, při kterých je jim zprostředkován vyšší stupeň poznání území národního parku dle různých zájmových skupin.

Bezpečnost návštěvníků

Území národního parku je sice velmi malé, je zato však velmi členité díky místnímu a velmi vyhledávanému fenoménu pískovcových skalních měst. Přírodu plnou skal, zákoutí, strží a srázů není dobré podceňovat. V případě, že návštěvník není výborným znalcem místního terénu, je lepší se držet dobrých cest, nevstupovat zbytečně za zábradlí, nevjíždět koly na cesty, které nejsou značeny jako cyklostezky a dbát pokynů a rad pracovníků národního parku. Pokud se však návštěvníci navzdory vší své obezřetnosti dostanou do krizové situace, například díky náhlé nepřízní počasí, mohou využít záchranného systému na území národního parku. Jedná se o síť číslovaných bodů,

v terénu zřetelně označených, které mohou výrazně urychlit pomoc především v případech, že není možné přesně udat polohu, ve které se návštěvník v nouzi aktuálně nachází. Stačí mít oči otevřené a všimnout si všech informací umístěných podél turistických cest. Stráž přírody i ostatní pracovníci národního parku znají polohu všech bodů a nejkratší cestu k nim a dokážou k nim navigovat i rychlou zdravotní pomoc či jiné bezpečnostní složky jako je policie či hasiči. Ne vždy je možné se z členitého území Českého Švýcarska dovolat díky nedostatečnému pokrytí signálem mobilních operátorů (zejména v hlubokých roklích), důležité je v těchto situacích zachovat klid a vyhledat vyvýšené místo, kde bývá situace se signálem mnohem příznivější. Pro krizová volání slouží všeobecně známá čísla složek integrovaného záchranného systému (112, 150, 155 a 158) a nebo krizový telefon Správy NP České Švýcarsko, který je v permanentě 24 hodin denně (+420 603 990 000). Na krizový telefon je možné volat i nález uhynulé zvěře, zaběhnutých zvířat nebo neprůchodnost turistických stezek či podobných problémů na území NP.

Komunikace o dění v lese

Návštěvníci národního parku bývají často zaskočení, když se na svých výletech setkají s dřevorubci a lesní technikou provádějící těžbu dřeva. Těžba dřeva na území národního parku nemá parametry hospodářského využívání lesa, je však důležitým a nenahraditelným prostředkem pro konání přeměn lesních ekosystémů silně pozměněných člověkem a jejich příprava na převod do režimu lesa ponechaného samovolnému vývoji. Protože o lese a hospodaření v něm má každý své vlastní představy, chce mnoho návštěvníků své názory uplatnit v diskuzi o způsobech pečování o les. Základem pro vedení těchto diskuzí jsou vysvětlující infotabule umístěvané v bezprostřední blízkosti prováděných lesnických zásahů a vlastní diskuze jsou pak vedeny na přednáškách či exkurzích pro veřejnost, kde jsou managementové zásahy a způsoby

Naučná stezka okolím Pravčické brány. Foto: Richard Nagel

péče o les trpělivě vysvětlovány. Přímou komunikaci v terénu pak zajišťuje stráž přírody a lesnický personál. Komunikace o veškerém dění v lese ať už lesnickém či ochranném, není ze strany Správy NP podceňována a je vedena i preventivně a to jak v rovině osobní (přednášky, exkurze, výlety) či prostřednictvím ostatních médií jako jsou letáky, časopisy či internet. Tuto činnost má na starost primárně oddělení veřejných vztahů.

Zachovejme les

Lesní ekosystém národního parku by měl být v budoucnu soběstačný, měl by dokázat existovat i bez významných zásahů člověka a být domovem pro další rostliny a živočichy, jež jsou na existenci zdravého a přirozeného lesa závislí. Tak jako každý organismus, tak i vlastník lesa a každý jeho návštěvník má jiný užitek z pestré nabídky požitků z lesa. V budoucnu však bude záviset plnění požadovaných mimoprodukčních funkcí lesa i na tom, zda jejich jednotliví uživatelé budou připraveni k protislužbám, a to minimálně ve formě slušného přístupu k lesu, jeho neeničení, respektování přírodních zákonitostí a zachování krásy lesa pro naše potomky.

Tabulka bodu záchranného systému

Vývoj pískovcového reliéfu

Vliv napětí v hornině na odolnost proti zvětrávání

Krajina labských pískovců, ale i dalších pískovcových oblastí, je výrazně přetvářena zvětráváním, které vytváří typické skalní věže, jehly a skalní brány. Poutníci potkávali tyto dominanty a pozastavovali se nad jejich vznikem. Dnes přírodu zkoumáme přímo zevrubně, ale principem vzniku těchto tvarů se dosud nikdo důkladněji nezabýval. Vznikaly studie zabývající se spíše jejich popisem, než způsobem utváření, a všem stačilo jen lakonické prohlášení, že za to může eroze. Nikdo však nedržel v ruce hmatatelný důkaz.

Skupina výzkumníků vedená doktorem Jiřím Bruthansem narazila při hydrogeologickém průzkumu v lomu Střele na zvláštní chování těžných písků. Po záplavě jedné oblasti a jejím opětovném odvodnění zde nacházeli útvary podobné branám, jehlám, věžím, důvěrně známým z pískovcové krajiny. Při bližší zkoumání zjistili, že písek utvářející tyto útvary je v suchém stavu podobný spíše pevné hornině, od pískovce se liší zejména nepřítomností pojiva v prostoru mezi pískovými zrnky. Materiál se také v suchém stavu nerozsypává jako písek, ale drží pohromadě díky vzájemnému zaklesnutí pískových zrn. Toto zaklesnutí mohlo

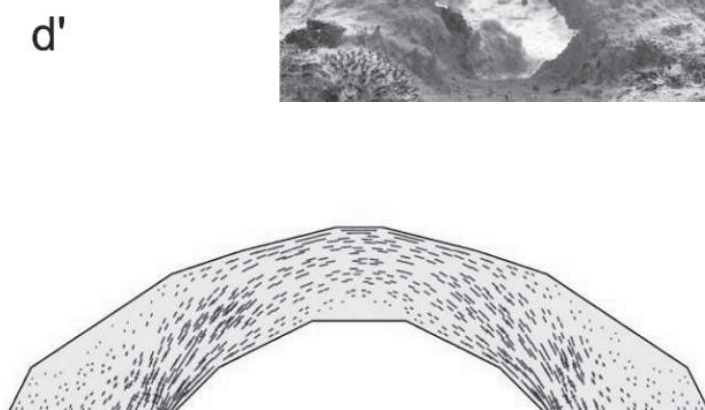
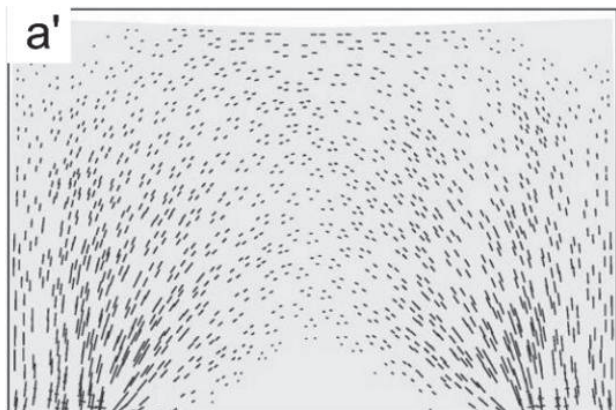
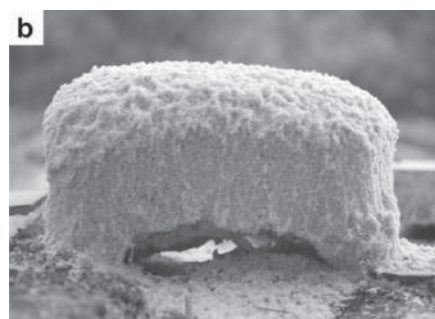
vzniknout pouze tlakem shora. Toto byly vstupní informace, kterých výzkumníci použili pro další pokusy.

V terénu získali kostky materiálu nazvaného střelecký zámkový písek, které v laboratoři zatížili závažím, opakovaně zaplavovali vodou a sledovali změny na zkušební kostce. A skutečně i v laboratoři vznikaly vysoké jehly, pilíře a dokonce i brány. A aby měli srovnání, získali také vzorky pískovce z české křídové pánve, ale i Colorada, jižní Afriky nebo i z Austrálie. Tyto vzorky byly zamknuty do svěrky a zkušeny opakovaným mrazem v mrazničce a následným zaplavením. A také na skutečném pískovci vznikaly stejné útvary jako na zámkovém písku. Když nechali podobnou kostku „jen tak“ na větru a dešti, zjistili, že i zde vznikla brána, a stačila pouze váha samotné testované kostky a dva body, na které stála.

Významným objevem zde je zejména prokázání souvislosti mezi napětím v hornině a erozí. Zatížený pískovec erozi odolává mnohem lépe než pískovec, který nijak zatížený není. Nedovolí mu to vazby vytvořené vnitřním napětím.

Jakub Šafránek

Vytvoření zkušební brány z kostky střeleckého písku podepřené pouze po stranách. Na obrázcích je stav zkušební kostky a) po umístění; b) po 109 dnech; c) po 223 dnech; d) po 455 dnech. Obrázek a') je numerický model distribuce napětí v hornině po umístění a d') po 455 dnech. Čarami jsou vyznačeny zóny vysokého napětí, šedý zbytek jsou zóny nízkého napětí. Je zde vidět, že eroze se soustředí do zón nízkého napětí.

VYHYNULÉ A NEZVĚSTNÉ DRUHY LABSKÝCH PÍSKOVců (ČESKOSASKÉHO ŠVÝCARSKA)

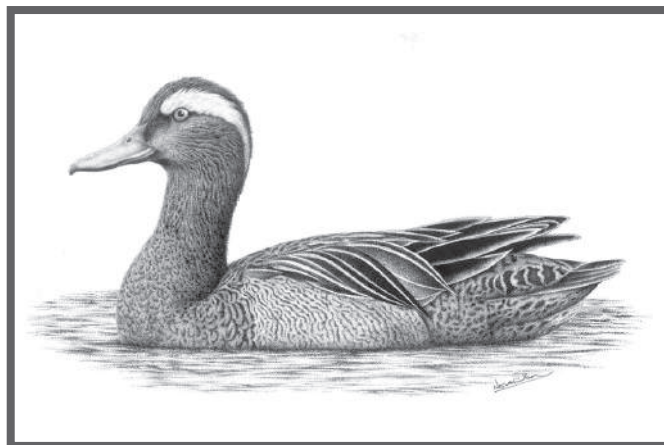
Díl 18. Čírka obecná (*Anas crecca*) a čírka modrá (*Anas querquedula*)

V tomto díle se seznámíme se dvěma druhy našich **nejmenších kachen**, a to čírkou obecnou a čírkou modrou. A proč s oběma druhy najednou? Oba mají totiž podobné nároky na prostředí a jejich osud v naší oblasti má stejný průběh. K hnízdění, které probíhá od půli dubna do června, vyhledávají mělké vody s nízkou vegetací a travnatými plochými břehy. U nás jsou to rybníky a to spíše menší až zcela malé. Velmi důležité je zejména pozvolný přechod vodní hladiny do nízkých travnatých porostů, nebo podmáčených či zaplavovaných luk. V potravě obou se kombinuje jak živočišná, tak i rostlinná složka. Oba druhy jsou tažné se zimovišti ve Středomoří a Africe. Čírky obecné ze střední a západní Evropy mohou být stále až přelétavé.

Čírka obecná hnízdí souvisle téměř celé Eurasii a Severní Americe, v jižních částech areálu jsou však hnízdiště pouze ostrůvkovitá (což je případ i střední Evropy). Samec má ve svatebním šatu červenohnědou hlavu se zeleným pruhem od oka dozadu a nápadnou, světle okrovou a černě lemovanou záď těla (člunek), samice a samec v prostém šatu jsou nenápadně skvrnití. Obě pohlaví mají nepřilíš nápadné, zelené a bíle lemované zrcátko v křídle.

V Červeném seznamu je čírka obecná hodnocena jako **kriticky ohrožený druh** a ve smyslu české legislativy je zařazena do kategorie ohrožený druh.

Čírka modrá hnízdí na většině území Evropy a ve střední části Asie až k pobřeží Tichého oceánu. Ve střední Evropě však patří mezi vzácné hnízdiče. Samec ve svatebním šatu má tmavohnědou hlavu s nápadným bílým nadočným pruhem, zatáče-

Čírka modrá - samec.
Kresba © Petr Nesvadba

jícím se za okem dolů až k šíji, světle šedé boky a při vzletu je nápadný světle šedý vrch křídel. Samice a samec v prostém šatu jsou nenápadně hnědí a tmavěji skvrnití, přes oko mají tmavší proužek. Zrcátko v křídle je nepřilíš nápadné, zelené, lemované z obou stran bíle.

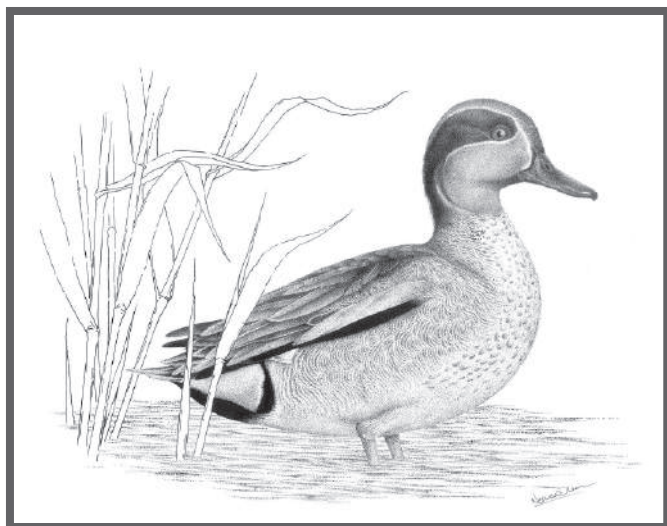
V Červeném seznamu je čírka modrá hodnocena jako **kriticky ohrožený druh** a ve smyslu české legislativy je zařazena do kategorie silně ohrožený druh.

Jedinou pravidelně obsazovanou hnízdní lokalitou v Českosaském Švýcarsku byl **Olešský rybník u Staré Olešky**. Ten byl od roku 1886 vypuštěn a bývalé rybníční pozemky sloužily jako louky. V roce 1905 byl znovu, asi na polovině své původní rozlohy, napuštěn. Hned v následujícím roce 1906, po roztání ledů, se na rybníce objevilo velké množství různých druhů vodních a mokřadních ptáků. Od té doby zde pro oba druhy čírek panovaly velmi vhodné hnízdní podmínky a oba druhy zde **pravidelně hnízdily**. V poválečných letech, s dramatickými změnami krajiny, které přibližně od 70. let 20. století, získaly na intenzitě, se zásadně změnilo i využívání zemědělské krajiny a vodních ploch. Vhodné hnízdní prostředí pro čírky se natolik změnilo, že zde oba druhy přestaly hnízdit. Dnes se s nimi můžeme setkat **pouze na tahu** a vzácně u čírky obecné i při zimování. Někdy se páry těchto krásných a vzácných kachen objeví i v hnízdním období, zejména opět na nejvýznamnější vodní ploše Labských pískovců Olešském rybníce, nicméně bez důkazů hnízdění.

Pavel Benda

Literatura a prameny:

Michel J. 1929: Tiere der Heimat. Tetschen: 126.
Šťastný K., Bejček V., Hudec K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice. Aventinum:60-61, 66-67.

Čírka obecná - samec.
Kresba © Petr Nesvadba

JEŠTĚ JE MŮŽEME VIDĚT...

Vlčí nohy neboli plavuně

Řecká slova *lykos* (vlk) a *podos* (noha) tvoří odborné jméno *Lycopodium*, které patří rostlinám, jejichž výhonky připomínají chlupaté zvířecí nohy. Česky se jim říká plavuně, podle toho, že jejich drobné výtrusy, kterými se rozmnožují, plavou na vodě a nenamáčejí se do ní. Nasypeme-li vrstvu plavuňových výtrusů do skleničky s vodou a ponoříme-li do ní prst, vytáhneme ho suchý. Výtrusy tolik odpuzují vodu, že ji ani nepustí ke kůži. Jsou tak malé, že do špendlíkové hlavičky by se jich vešlo asi milion. Jsou stejně velké jako pyl, ale nezpůsobují alergii. Obsahují až 50 procent oleje a rozptýlené ve vzduchu tvoří výbušně hořlavé obláčky, což využívali pro ohňové efekty divadelníci a u přírodních národů šamani.

Plavuně jsou starobylá skupina rostlin, do které v prvohorách patřily až čtyřicet metrů

vysoké stromy. Jejich kmeny dnes tvoří hlavní hmotu černého uhlí. Nemají květy ani semena, rozšiřují se právě těmi výtrusy, které se s deštěm dostávají pod zem, a tam z nich vyrůstá podzemní útvar připomínající puchýř. Ten je závislý na symbióze s houkami a trvá mu až deset let, než se na něm vytvoří orgány se samičími a samčími pohyblivými podobně jako spermie a za vlhka urazí až několik centimetrů, aby oplodnily samičí buňky na svém anebo na sousedním puchýři. Teprve z těchto oplodněných buňek pak vyroste nová zelená rostlinka.

Celý cyklus pohlavního rozmnožování je velice zdoluhavý, a tak když už se plavuň někde uchytlí, dává pak přednost dalšímu šíření pomocí rozrůstání. Po zemi se plazí výhonky, dále se větví a vytváří rozsáhlé propletené porosty. Ty jsou geneticky stále stejným jedincem a jako celek mohou být staré desítky let. Pomocí tohoto rozrůstání se celý koberec zároveň může pomalu pohybovat za vodou a světlem a dokáže tak reagovat na měnící se podmínky v lese. Rychlost tohoto pohybu je průměrně okolo šesti centimetrů za rok.

Tadeáš Hájek z Hájku v roce 1562 ve svém překladu Mattioliho herbáře popisuje plavuň takto: „*Jest také jedna bylina, kterouž někteří mchem zemským nazývají a ten dlouze velmi po zemi, jako nějaký provázek chlupatý meze se a rozkládá. Ratolístek od sebe sem i tam množství vypouští, takže jakési podobenství jeleních rohů zdají se míti. Od kteréhož podobenství Čechové tuto bylinu jelením růžkem nazvali.*“ (konkrétně jde o plavuň vidlačku).

V našem národním parku rostou tři druhy plavuní, z nichž dva patří přímo do rodu plavuň a jedna do rodu vranec.

Plavuň pučivá (*Lycopodium annotinum*) má v celém parku asi dvacet lokalit, roste ve vlhkých roklích, kde tvoří často velké porosty na jejich skalách i na dně. Najdeme ji většinou na těch nejkrásnějších místech, kde se lesy v divokých roklích svou rozmanitostí blíží přírodnímu stavu. Naopak **plavuň vidlačka** (*Lycopodium clavatum*) vyhledává spíš sušší místa a světlejší lesy a roste zde spíše na okraji lesních cest. V národním parku má jen několik lokalit. **Vranec jedlový** (*Huperzia selago*) tvoří menší trsy na

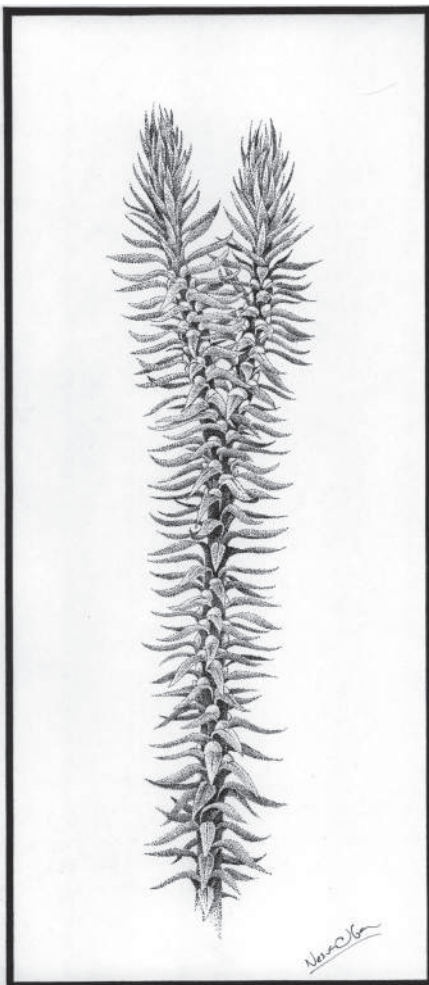
vlhkých zastíněných skalách a více se vyskytuje v saském národním parku, protože jeho hlavní skalní stěny jsou orientovány na sever, ale i na české straně se vyskytuje na řadě lokalit.

Plavuň pučivou poznáme podle toho, že má na konci vzpřímených výhonů jeden výtrusnicový klas, zatímco plavuň vidlačka se rozvětluje nejčastěji ve dva výtrusnicové klasy, odtud i její název. Vranec samostatné klasy netvoří, výtrusnice jsou naspoju zelených lístků v horní části. V době bez výtrusnic se dají tyto tři druhy rozpoznat i podle jejich drobných listů: plavuň pučivá je má na kraji v horní polovině jemně zubaté a na špičce má krátký chlup jen u mladých lístků, vidlačka má lístky na kraji bez zoubků a na špičce u všech lístků dlouhý chlup, vranec má lístky bez zoubků a bez chlupu na špičce.

Podle červeného seznamu jsou všechny tři zmíněné druhy ohrožené a kromě vidlačky jsou i zákonem chráněné. Rozdíl je způsoben tím, že zákony skutečný stav přírody vystihují se zpožděním a někdy i nepřesně.

Martin Kačmar,

kresby © Petr Nesvadba

Vranec jedlový

Plavuň pučivá

Nevítaný vetřelec v národním parku

Oním nevítaným vetřelcem je **mýval severní** (*Procyon lotor*), kterého se podařilo dne 9. 7. 2014 ve 23 hod. zachytit pomocí fotopasti na území Národního parku České Švýcarsko v oblasti Kyjov - Vlčí Hora (viz snímek).

Mýval severní je původem ze Severní Ameriky, odkud byl přivezen v první polovině 20. století coby kožešinové zvíře nejdříve do faremních chovů a následně byl i vypuštěn do volné přírody, zejména v Německu. Bohužel se, tak jako u spousty dalších nepůvodních druhů, **vymkl kontrole** a začal se šířit po Evropě, včetně České republiky. Mýval je velmi inteligentní a přizpůsobivé zvíře. Dokáže šplhat po stromech, plavat a je velmi zručný a vynalézavý.

Je to **další ohrožení** naší původní fauny, neboť co se týče potravy, je to všežravec, který není vůbec vybíravý. Kromě různých plodů a zemědělských plodin, dokáže decimovat hnízdící ptáky a jejich vajíčka či mláďata, chytá ryby, obojživelníky, plazy, raky apod. V případě nouze vybírá popelnice nebo se i přiživuje na krmení domácích zvířat. Dokáže bez problémů přežít nejen v přírodě, ale i v okolí

měst či přímo v nich. Jeho výskyt není dobrá zpráva, ale bohužel očekávatelná, neboť máme zprávy o jeho opakovaném výskytu z okolí národního parku. Středoevropská příroda je natolik bohatá a pestrá, že nepotřebujeme obohacování fau-

ny těmito agresivními nepůvodními a invazními druhy. Budeme se proto snažit jeho výskyt v Českém Švýcarsku eliminovat tak, aby nepůsobil větší škody a neohrožoval naši původní faunu.

Pavel Benda

Čáp černý – report XII

Čáp černý. Foto: Václav Sojka

Rok 2014 byl poněkud příznivější než rok minulý, kdy čápy černé nevyvedli v našem regionu ani jedno mládě. V letošním roce jsme zaznamenali **3 hnízdění**, kdy bylo vyvedeno a také okroužkováno dvakrát po čtyřech mláďatech a jednou tři mláďata. Je velmi milé, že letošní mláďata se nám již ozvala ze svých putování. První přišlo hlášení čápa **63J5**, který byl okroužkovaný 1. 6. 2014 na stromovém hnízdě nedaleko Brtníků. Toho pozorovali kolegové v sousedním **Sasku** dne 23.7.2014 na rybníce Schlossteich, u obce Klitten, v Horní Lužici (Oberlausitz). Druhé hlášení máme od čápa z hnízda u Malé Veleně nedaleko Děčína, který by dne 31.5.2014 okroužkovaný kroužkem **63J7**. Ten byl dne 5.8.2014 pozorován francouzským kolegou na jezeře Lac du Temple, u obce Aube ve **Francii**.

Pavel Benda

Ještě k medvědovi hnědému (*Ursus arctos*)

Ve Zpravodaji číslo 1/2013 jsem vás v rubrice „Vyhynulé a nezvěstné druhy Labských pískovců (Českosaského Švýcarska)“ seznámil s touto největší středoevropskou šelmou, s jejím výskytem v naší oblasti a také jak se člověk postaral o její vyhubení. V tomto článku jsem se také zmínil o nálezů kosterních zbytků v jeskyni v kaňonu Labe nedaleko Labské Stráně - „Výskyt medvědu v naší oblasti také dokládá nález části kostry, mezi jinými také horní čelist, dne 3. 2. 1973 v Pytlácké jeskyni v kaňonu Labe nedaleko Labské Stráně. Podle tohoto nálezů je také část jeskyně pojmenována Medvědí dóm. Jednalo se o dospělého jedince, který zřejmě spadl do jeskyně a zde také zahynul. V roce 2003 byly nalezeny další zbytky kostry - dolní pravá čelist a levá kyčelní kost. Podle odhadů tento medvěd uhynul někdy počátkem 17. století. To však bude ještě nutno ověřit“. Tolik tedy citace z článku. V tomto ohledu jsme se obrátili na renomovanou **Radiokarbonovou laboratoř** v polské Poznani, kterou jsme požádali, zda by nemohli datovat co nejpřesněji právě tyto výše uvedené kosterní nálezy medvěda hnědého. Musím říci, že výsledek nás velmi překvapil. Polští vědci zjistili, že k úhynu medvěda došlo **před 5765±35 lety**. Takže původní předpoklad, že by kosterní pozůstatky mohly pocházet ze 17. století, se ukázal jako hodně podhodnocený a skutečná doba, kdy medvěd uhynul, byla téměř 4000 let před začátkem našeho letopočtu.

Pavel Benda

Medvědice. Kresba: Ridinger, J. E., litografie: Menzler, H.

Nález kosterních pozůstatků medvěda je jedním z mála nezpochybnitelných dokladů existence této šelmy v Českém Švýcarsku. **Pomístních názvů**, které mohou (ale nutně nemusí) souviset s medvědy, se zachovalo poskrovnu: *Bärenwand* (Medvědí stěna, dnes Trpasličí skála) u Rynartic, *Gr. a Kl. Bärloch* (Malá a Velká medvědí díra) u Jetřichovic, *Bärwinkel* (Medvědí kout) u Kyjova či *Bärenhügel, Bärenhügelwiese* (Medvědí vršek, Louka Medvědího vršku, poprvé zřejmě uveden jako *Behrhuffell* roku 1580) u Sněžníku. O medvědech sice vypráví místní **pověsti** (kromě známé o potrháném obchodníkovi v Mužíčkově rokli *Manngrund* u Kyjovského údolí, třeba i pověst o založení Mikulášovic, v níž na lovu prchali rytíř s pacholkem před nestvůrným medvědem a spasila je až střelná modlitba ke sv. Mikuláši) – archivních zpráv je však méně než *šafránu*. V urbáři panství Bynovec z roku 1722 byl medvěd uveden v **zástřelných taxách**, tedy odměnách za odstřel škodné (za medvěda měl střelec získat čtyři zlaté a čtyřicet krejcarů, za vlka již pouze tři zlaté a za rysa dva zlaté a dvacet krejcarů), ale taxa za medvěda už zůstala být pouhou latentní kolonkou. V účtech tří místních panství (Bynovec, Česká Kamenice a Lipová), které jsou zachovány zhruba od 30. let 17. století, odměna za medvěda nikdy vyplacena nebyla. Jedinou, a zároveň i trochu kuriózní, zprávu lze nalézt v účetnictví panství Děčín: mezi příjmy z roku 1671 se objevuje i pokuta 1 zl. za kůži medvěda, *kteřého Jonas Hüttel zastřelil již před třemi roky, ale kůži měl koželuhovi přenechat*. Huňáč byl pravděpodobně skolen roku 1668 v revíru Sněžník, kde lesník J. Hüttel sloužil... a kde se i „poučil“: v následujících letech si zde vysloužil odměnu za odevzdané rysí kožešiny.

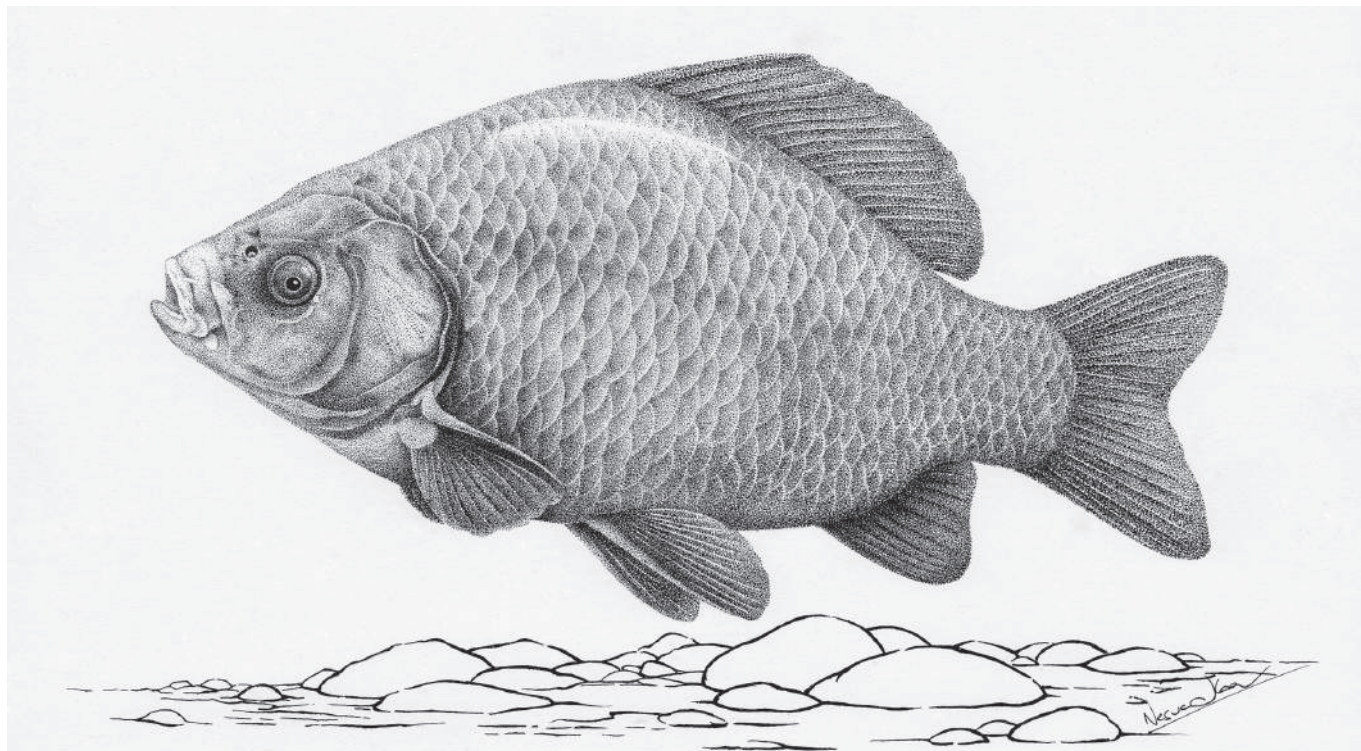
Natalie Belisová

Solgen der Raubjagd und Raubvogel.	
von für Büffel	4 fl. 40 s
von für Wolf	3 fl.
von für Luchs	2 fl. 20 s
von für Fuchs	30 x 10 s
von für Luchs	15 x 10 s
von für Hildem Ruch	35 s 10 s
von für Luchs od Hildem Ruch	30 x 10 s
von für Luchs	12 x 20 s
von für Luchs	8 x 20 s
von für Luchs	6 x 20 s

Zástřelné taxy v urbáři panství Bynovec, 1722. SOA Děčín.

Karas obecný (*Carassius carassius*)

Kdo nezná zcela podrobně krajinu Národního parku České Švýcarsko, bude možná překvapen přítomností karase obecného v ichtyofauně tohoto regionu. Vždyť zdejší vodám dominují říčky Křinice a Kamenice, jež jsou svým pstruhovým a lipanovým charakterem pro výskyt této kaprovité ryby naprosto nevhodné. Avšak i zde jsou porůznu roztroušeny malé vodní plošky, které jsou pro život této nenáročné rybky vhodné.

Ryba je v počátcích svého vývoje velice podobná stejně velkému kaprovi. Navíc je i podobně zbarvena. Spolehlivým poznávacím znakem je absence vousků u tlamky karase. Také ústní partie karase je obléjší než u kapra. Karas obecný je naše původní ryba. Nemá větší hospodářský význam, dorůstá jen 10-15 cm, jen ve velmi příznivých podmínkách (nikoliv však na území parku) může dosáhnout i 40 cm a hmotnosti až 1 kg. Navíc je karas obecný výrazně krátkověká ryba.

V zabahněných tůňkách, kde je často jedinou rybou, se vyskytuje zakrslá forma karase obecného, která velikosti 10 cm dosahuje jen výjimečně (výskyt např. v tůni u Mezní Louky). Existence karase v takové vodě je možná jen díky jeho obdi-

vhodné odolnosti vůči nedostatku kyslíku. Přežívá i ve vodě, kde se obsah kyslíku rovná téměř nule, známé jsou i případy, kdy karasi zamrzli ve vodě a po rozmrznutí se bez problémů opět rozplavali.

Existenci karase obecného v posledních desetiletích ohrožuje výskyt příbuzného, avšak nepůvodního **karase stříbřitého**. Na některých místech České republiky již původního karase zcela vytlačil. Karas stříbřitý má téměř totožnou stavbu těla jako karas obecný, liší se hlavně barvou. Karas stříbřitý, jak už napovídá jeho název, je výrazně stříbřitě šedý. Jestli je karas obecný představitelem nenáročné ryby schopné přežít ve vodě s nízkým obsahem kyslíku, pak karas stříbřitý ho v této schopnosti ještě předčí.

Jaký je tedy původ karase stříbřitého? Existují doklady, že Číňané chovali karase stříbřitého pro jeho nenáročnost již před 2000 lety. Ichtyologové v současnosti řeší otázku, kdy a odkud se k nám karas stříbřitý dostal. Většina se shoduje, že k nám doputoval z východu. Oponenti naopak poukazují na fakt, že už v roce 1782 byla tato ryba popsána ve střední Evropě, přičemž není jasné, byla-li tato

popsaná ryba už tehdy zavlečená nebo byla původní. Jisté však je, že byl karas stříbřitý v roce 1954 vysazen v Maďarsku a odtud se lavinovitě rozšířil dál.

Čím tedy ohrožuje karas stříbřitý populace našeho karase obecného, potažmo další rybí obsádku? Je to jeho nestandardní způsob rozmnožování. V populaci karase stříbřitého se totiž vyskytují pouze jikernačky, tedy pouze samičky. Při tření využívají spermatu jiných kaprovitých ryb, např. kaprů či právě karasů obecných. Umožňuje to i společná doba tření, kterou je květen a červen. Vykulené rybky jsou opět pouze samičky a po dosažení pohlavní dospělosti se celý cyklus opakuje.

Správa NP pravidelně kontroluje jednotlivé vodní plochy, zda v těchto tůňkách nedochází k rozvoji populací karasů stříbřitých, monitoruje vodní plochy s karasem obecným a v současné době má vypracován seznam vhodných tůň, do kterých by bylo možné karasy obecné introdukovat. V Červeném seznamu mihulí a ryb České republiky je karas obecný veden jako ohrožený druh.

Vladislav Vencko & Miloš Trýzna,
kresba © Petr Nesvadba

CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ ČESKOSASKÉHO ŠVÝCARSKA

Díl III. - Národní přírodní

„Der Rosenberg, eine malerische Zierde u. ein vielbesuchter Zentralpunkt der böhm. Schweiz, erhebt sich 616 m hoch mitten aus der ausgedehnten Sandstein-Hochfläche von Binsdorf, dieselbe beiläufig 280 m überragend.“ V překladu: „Růžák, malebná okrasa a hojně navštěvované centrální místo Českého Švýcarska, zvedá se do výšky 616 m uprostřed rozsáhlé pískovcové bynovecké plošiny, kterou převyšuje o asi 280 m.“ – Těmito výstižnými slovy popisuje Růžák Dr. F. Hantschel ve svém díle *Nordböhmischer Touristen-Führer* (Hantschel 1907). Růžák vychvaluje též Th. Schäfer ve svém průvodci *Touristenführer durch die Sächsische Schweiz* (různá vydání): „Der Reiz des Rosenberges liegt in der edlen Form, in dem aus mächtigen Buchen und Ahornbäumen bestehenden Laubwalde, der den Aufenthalt zahlloser Waldsänger bildet, in der üppigen, dem Basaltboden entsprossenden Pflanzenfülle und endlich in der durch einzelne Bilder entzückenden Fernsicht.“ Volně přeloženo: „Půvab Růžáku spočívá v jeho ušlechtilé formě, v listnatém lese s mohutnými buky a javory, který je domovem četných druhů lesních pěvců, v bohatství rostlin vyrůstajících z čedičového podkladu a

konečně v dalekém výhledu uchvacujícím jednotlivými pohledy“.

Růžák představoval vždy inspirace nejen pro cestovatele, ale i malíře a později fotografy. Dokonce slavný Caspar David Friedrich vícekrát využil dominantní siluetu Růžáku na svých kresbách a malbách, např. na olejomalbě *Nächtliche Landschaft mit Regenbogen* (1810).

Se svou nadmořskou výškou 619 m je Růžák nejvyšším bodem Národního parku České Švýcarsko a po Vysokém (Děčínském) Sněžníku druhým nejvyšším bodem celého Českosaského Švýcarska. Geologické stáří Růžáku se odvíjí od třetihor, kdy vznikala vulkanická tělesa Českého středohoří, k nimž Růžák patří, v tzv. hlavní fázi třetihorní sopečné činnosti, která probíhala před 40-18 milióny let. Růžák však nepředstavuje sopku v pravém slova smyslu, neboť vulkanické těleso, které dnes vidíme, představuje erozí vypreparovaný suk podpovrchového tělesa. To znamená, že původní výška sopečného tělesa byla podstatně vyšší a to, co dnes z vulkánu zbylo, bylo původně překryto vrstvami křídových sedimentů. Tyto vyšší, tedy mladší vrstvy pískovců a slínovců však byly postupnou erozí sneseny, společně s horní částí vul-

kánu, čímž se na povrch dostalo původně podpovrchové vulkanické těleso. Jeho zbytky postupným rozpadem vytvořily kužel tvořený sutěmi po obvodu celého kopce, tak jak Růžák dnes známe. Na několika místech se na Růžáku zachovaly díky kontaktu s vulkanitem i pískovcové sedimenty, takže v nadmořské výšce okolo 500 m lze na Růžáku překvapivě nalézt jednotlivé pískovcové skalky, tedy o 200 m výše než je současná pískovcová plošina v okolí Růžáku. Vulkanické těleso Růžáku tvoří čedičová hornina, přesně nefelinický bazanit. Svahy kuželovitého vulkanického suku pokrývá mohutný čtvrtohorní zvětralinový plášť - suťová pole, na jz. až jv. svazích se vyskytují též rozsáhlejší tzv. kamenná moře bez lesního porostu. Čedičová suť byla v minulosti těžena na s.úpatí Růžovského vrchu, kde jsou dodnes v terénu patrné staré lomové zásahy. Při těchto zásazích byly pravděpodobně zničeny i tzv. ledové díry, které se popisují ve starých turistických průvodcích.

Růžák je také významnou lokalitou přirozených lesů, které se do značné míry blíží pralesu. Převážná část kopce je porostlá podhorskými květnatými bučinami a suťovými lesy. Druhová bohatost je podmíněna čedičovým podkladem a ostře kontrastuje s chudou vegetací na pískovcích. Pozoruhodný je zejména jarní aspekt, ve kterém se uplatňují např. kyčelnice devítelistá (*Dentaria enneaphyllos*), k. cibulkonosná (*D. bulbifera*), sasanka hajní (*Anemone nemorosa*), vzácně též sasanka pryskyřníkovitá (*Anemone ranunculoides*), dále bažanka vytrvalá (*Mercurialis perennis*), lecha jarní (*Lathyrus vernus*), mařinka vonná (*Galium odoratum*), rozrazil horský (*Veronica montana*), plicník tmavý (*Pulmonaria obscura*), podbělek šupinatý (*Lathraea squamaria*), pitulník horský (*Galeobdolon montanum*), dymnivka bobovitá (*Corydalis intermedia*) a další. Naopak v letním aspektu většinou převládají trávy, mezi nimiž dominuje strdivka jednokvětá (*Melica uniflora*). Z dalších druhů trav jsou na Růžáku hojné kostřava lesní (*Festuca altissima*), ječmenka evropská (*Hordelymus europaeus*), pšeníčko rozkla-

Přirozená bučina na Růžáku. Foto: Václav Sojka

CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ ČESKOSASKÉHO ŠVÝCARSKA

rezervace Růžák

Růžák z jetřichovických vyhlídek. Foto: Václav Sojka

dité (*Milium effusum*). Zajímavý je i výskyt kapradin. Vedle hojné kapradě samce (*Dryopteris filix-mas*) a hojné papratky samičí (*Athyrium filix-femina*) se zde vyskytuje též bukovník kapradovitý (*Gymnocarpium dryopteris*), na vrcholových skalkách osladič obecný (*Polypodium vulgare*) a zcela vzácně se na Růžáku vyskytuje též kapradina laločnatá (*Polystichum aculeatum*), jako na jediném místě Českého Švýcarska. Ve stromovém patře převládá na Růžáku buk lesní (*Fagus sylvatica*), na sutích se uplatňuje častěji javor klen (*Acer pseudoplatanus*), jilm hoský (*Ulmus glabra*), jako příměs též lípa velkolistá (*Tilia platyphyllos*), lípa srdčitá (*Tilia cordata*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*) a javor mléč (*Acer platanoides*). Mnohé dospělé jilmy horské v minulých desetiletích odumřely v důsledku grafiózy, jilm však

na Růžáku stále hojně zmlazuje. Z hlediska bezcévných rostlin jsou nejzajímavější sutě, kde lze nalézt i některé horské druhy mechů, jako šterbovku skalní (*Andreaea rupestris*) či druhy rodu zoubkočepka (*Racomitrium*).

Růžák je významný samozřejmě i zoologicky. Jedná se o důležitou lokalitu měkkýšů v severních Čechách, na které byl mj. prokázán výskyt suboceánického druhu závornatky černavé (*Clausilia bidentata*). Odchycen byl také vzácný střevlík *Carabus irregularis*. Pravidelně zde hnízdí např. datel černý (*Dryocopus martius*), lejsek černohlavý (*Ficedula hypoleuca*), šoupálek krátkoprstý (*Certhia brachydactyla*), holub doupňák (*Columba oenas*), žluna šedá (*Picus canus*). Rozmnožuje se zde také čolek horský (*Triturus alpestris*), mlok skvrnitý (*Salamandra salamandra*) a ješ-

těrka živorodá (*Lacerta vivipara*) (více viz Bauer P., Benda P., Härtel H. et Trýzna M. (2002), Přehled současných zvláště chráněných území v Labských pískovcích - Děčínské vlastivědné zprávy, Děčín, 12/4:5-28).

Růžák je chráněn od roku 1973 jako státní přírodní rezervace, od roku 1992 jako národní přírodní rezervace, od r. 2000 se navíc stává součástí první zóny národního parku České Švýcarsko. Růžák tak patří mezi nejcenější území přírody České republiky. Rozloha národní přírodní rezervace činí okolo 115 ha. Téměř celá plocha rezervace je dnes ponechána samovolnému vývoji. V minulých letech zde byly na okraji prováděny ojedinělé lesnické zásahy, např. odstranění geograficky nepůvodních dřevin.

Handrij Härtel

Stručná zpráva o výletě na Pfaffenstein s využitím Dráhy národního parku

Je neděle, devět hodin dopoledne. Na nádraží v Krásné Lípě čekám na pár přátel, v jejichž společnosti dnes hodlám zdolat německou stolovou horu Pfaffenstein. U přívětivé paní výpravčí kupuji za 400 korun jízdenku Elbe-Labe, tím pro dnešek mizí veškeré další starosti s placením jízdného pro celou pětičlennou skupinku. Vlak vyjíždí přesně podle řádu, v 9.16.

Podzimní jízda z Brtníků do Mikulášovic obsahuje prvek dobrodružství. Koleje jsou kluzké a chvílemi se zdá, že změníme plán a projdeme se po nové, zeleně značené cestě z Horních Mikulášovic do údolí Bílého potoka. Nakonec stoupání překonáváme, průvodčí nás ujišťuje, že přípoj na dolní nádraží v Mikulášovicích počká. Skutečně na nás čekají. Přestupujeme a po chvíli projíždíme znovu otevřeným úsekem trati z Dolní Poustevny do Sebnitz. Necestujeme sami. Vlak není nijak přeplněný, s výjimkou oddílu pro přepravu kol. Cyklisté zjevně míří k Labské stezce. Ze Sebnitz pokračujeme údolím a množstvím tunelů do Bad Schandau, do jediného Nádraží národního parku v Německu. Zde je třeba přestoupit. Moc času není, vlak Elbe-Labe-Sprinter zrovna přijíždí. Jedeme jen jednu stanicí do městečka Königstein, odkud už půjdeme k dnešnímu cíli po svých. Za pár minut bude jedenáct hodin.

Výhled na město i pevnost Königstein, to vše doplněné o erbovní horu Saského Švýcarska Lilienstein a obří meandr Labe, je ohromující již z nádraží. Opět bojujeme s pokušením změnit plán; využít přívozu na druhý labský břeh a pokračovat dále na Lilienstein. Nebo se vydat k pevnosti - ta ale počká, třeba do předvánočního období, kdy hostí historicky laděný vánoční trh. Po kávě u stánku na zdejším náměstí touhu ovládáme a vyrážíme uličkami města do údolí Bielatal.

Míjíme nároží domu se zaznamenanými hladinami při Labských povodních. Ty městečko postihují celkem pravidelně. Žebříček vede dosud nepřekonaná povodeň z roku 1845, záznam za rok 2013 zatím chybí. Stopy loňské povodně bychom však hledali marně, vše už je opravené.

Po chvíli překračujeme říčku Biela, která vytvořila velké boční údolí labského kaňonu, a volíme pohodlnou lesní cestu okolo stolové hory Quirl. Máme čas na diskutovat o počtu říček a potoků, které v Českosaském Švýcarsku nesou název Bělá, Biela či Bühle. A patří-li do té skupiny také Labe, pojmenované od slova *alba* - tedy bílá. Jdeme necelou hodinu, když poprvé spatřujeme Pfaffenstein. Domácí turisté jej někdy označují za "malé" Saské Švýcarsko - pro pestrost skalních forem, které zda nacházíme.

Za prohlídku určitě stojí. Skrze množství úzkých puklin, o něco snadněji průchozích díky žebříkům a schodištím, se často doslova prodíráme k vyhlídkám. Občas je třeba se i o kus vrátit, aby mohli projít turisté v protisměru. Odměnou jsou nám krásné výhledy do kraje, jemuž kralují další, nejen stolové hory. Nemůžeme vypustit jeden ze symbolů Saského Švýcarska, věž Barbarine na jihovýchodním cípu hory. Najdeme tu Malý Kuhstall, Pytel ovsa, Těžítka na dopisy, Švédský sklep a Jezírko víl, Balón...

Kdo zatouží po kruhovém výhledu, může využít rozhledny, ke které vedou všechny cesty. Tedy, leda by vedly ke gastronomii u paty zmíněné věže. Hostinec právem patří do sítě Partnerů národního parku. Vybavení venkovního sezení i lokálu působí na první pohled ryze funkčním dojmem, z kuchyně však míří na stoly pochoutky, které se směle mohou měřit s podniky pro náročnou klientelu. Ke spokojenosti přispívají vstřícná obsluha a minimální čekací doby. A to navzdory plné obsazenosti. Čekání by ostatně bylo trochu stresující, začíná nás tlačit čas. Chceme stihnout vlak v 17.08 do Bad Schandau.

Sestupujeme Uchem jehly a po okraji obce Pfaffendorf klesáme zpět do Königsteinu. Cestu podél potoka s prazvláštním názvem Potatschke lemují citlivě opravené podstávkové domy, k nádraží se dostáváme během zhruba půl hodiny. Rušíme záložní plán návratu přes Děčín, přicházíme skoro přesně na čas. V Bad Schandau přestupujeme na Dráhu národního parku. Vlak, opět s výjimkou oddílu pro kola, není přeplněný, ale nemáme ani šanci sednout si jako skupina spolu. To se daří až po příjezdu na českou stranu. Poslední přestup na dolní nádraží v Mikulášovicích, jízda pokračuje hladce až do Krásné Lípy, kde v 18.27 vystupujeme. Po rozloučení obracím své kroky k domovu, dojmy z dnešního dne dozrívají. Brzy se zrodí plán na další výlet... Z Krásné Lípy zase v 9.16.

Tomáš Salov

Na úpatí Pfaffensteinu. Díky lince U28 - Dráze národního parku - je nejen stolová hora, ale i celé Saské Švýcarsko snadno dosažitelné. Foto: Tomáš Salov

Expertní návštěva prof. Paula Williamse k eventuální nominaci Českosaského Švýcarska na seznam UNESCO

Ve dnech 12. - 18. září 2014 proběhla v Česko-Saském Švýcarsku expertní návštěva prof. Paula Williamse k tématu posouzení reálných šancí úspěšné nominace Česko-Saského Švýcarska na seznam světového přírodního dědictví UNESCO.

Akci organizačně zaštitily ministerstvo životního prostředí, Ústecký kraj, Landratsamt Pirna, Správa NP České Švýcarsko a České Švýcarsko, o.p.s.. Motivem akce bylo vnést lepší světlo do dlouho vedených diskusí ohledně možné nominace na základě nezávislého pohledu světového experta v oblasti geologie. Paul Williams pochází z Anglie, většinu produktivního věku však působí na Novém Zélandě a zúčastnil se řady obdobných misí pod patronátem organizace UNESCO.

Odborný doprovod akce zajistila Správa NP ve spolupráci s experty z akade-

mických pracovišť v ČR i Sasku. Součástí programu byla návštěva nejen významných míst Českosaského Švýcarska (Pravčická brána, soutěsky Kamenice, Vysoký Sněžník, Tiské stěny, Bastei, Großer Winterberg, Königstein aj.) ale také přednášky a diskusní semináře k tématu světového dědictví UNESCO a k pískovcovým oblastem.

Akce byla úspěšná v tom smyslu, že se ukázalo, jak užitečný je vnější a nezávislý pohled světově uznávaného experta, který pomohl ukázat silná místa ochrany přírody v Českosaském Švýcarsku (kvalitní přeshraniční spolupráce), stejně jako limity, které případné úvahy o nominaci Českosaského Švýcarska mezi přírodní památky světového dědictví UNESCO zjevně mají. Tyto poznatky a zkušenosti mohou být velmi užitečné pro další úvahy a umožní vyhnout se situaci, kdy by

bylo vynakládáno rozsáhlé úsilí a prostředky směrem, který by však neměl výraznou naději na úspěch.

Z oficiální zprávy zasláné prof. Williamsem po ukončení expertní mise vyplývá, že naděje na úspěšnou nominaci Českosaského Švýcarska jako přírodní památky UNESCO je okrajová („marginal“), a to zejména s ohledem na skutečnost, že na seznamu UNESCO již figuruje řada pískovcových oblastí, často velmi spektakulárních dimenzí. Pokud by vůbec měla být nominace Českosaského Švýcarska uvažována, pak ve formě seriové lokality, která by zahrnovala nejen vybraná místa Českosaského Švýcarska, ale i dalších pískovcových území v rámci geologické jednotky tzv. české křídové pánve (severní polovina Čech s přesahy na saskou a polskou stranu).

Jako možné alternativy s podstatně vyšší šancí je v reportu uvedena kategorie Geopark UNESCO a je zde rovněž zmíněna kategorie Biosférická rezervace UNESCO, která již byla před časem ochranou přírody uvažována a je v ČR dobře zakotvena (celkem 6 biosférických rezervací UNESCO v ČR). Diskuse se tedy vrací zpět na expertní úroveň, přičemž rozhodování o dalším postupu by mělo být vedeno v prvé řadě na úrovni státních orgánů (ministerstev) příslušných zemí, posléze pak v součinnosti s regionem.

Handrij Härtel

Prof. Paul Williams (vlevo) během expertní návštěvy na Pravčické bráně.
Vpravo dr. Jiří Adamovič. Foto: Tomáš Salov

Dny řemesel u Dolského mlýna

Koncem září (25. – 28. 9. 2014) opět ožila louka u Dolského můstku ruchem řemeslníků. K již tradičním ukázkám výroby dřevěného uhlí v milíři, potaše, dehtu, smoly a šindele nově přibylo i pečení chleba v polní peci, včetně možnosti vyzkoušet si mletí mouky na ručním mlýnku, výroba vinutých perel nebo sušení ovoce v primitivní sušárně.

Vrcholem akce byla tavba železné rudy v replice hutnické šachtové pece z 9. století. Během soboty uspořádala Obecně prospěšná společnost České Švýcarsko na sousední louce den pro rodiny s dětmi.

V neděli si pak mohli návštěvníci odnést tašky s vypáleným uhlím a šindel, který byl během akce vyroben, byl použit na zakrytí otvoru nad vstupem do sklípku u Dolského mlýna.

-Net-

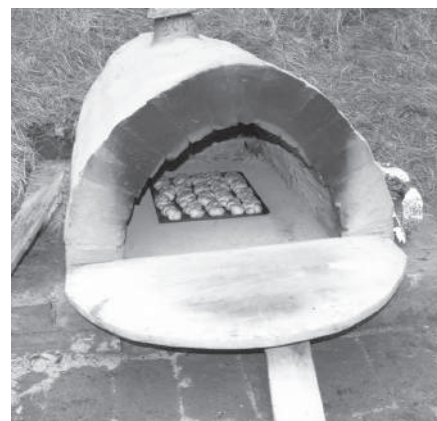
Výroba dřevěného uhlí v milíři

Funkční model dvouplášťové dehtářské pícky

Bezdýmná sušárna ovoce

Polní chlebová pec

Tavba železa

Výroba šindele

Péče o areály Dolský mlýn a Zadní Jetřichovice

V letošním roce uplynulo deset let od započetí konzervačních prací na **Dolském mlýně**, které odstartoval havarijný stav návodní stěny a následné vyhlášení zá- kazu vstupu do objektu mlýna.

Od roku 2004 Správa Národního parku České Švýcarsko postupně zajistila nejen zabezpečení stěny u náhonu, ale i vydláždění vantrokového žlabu, izolaci kleneb nad černou kuchyní a komorou, obnovu zničené lávky přes Kamenici, sanaci střední průrvy v tělese jezu a konzervaci zdiva dymníku.

Při záchraně a péči o tuto kulturní památku mají významnou úlohu práce dobrovolníků: v prvním období kantor- ského sboru a studentů VOŠ a SPŠ stavební Děčín a v posledních osmi letech brigádníků z Občanského sdružení Dolský mlýn, které doplnily i team buildingové akce firem ČEZ, O₂, Johnson, či Plaston. Díky nezištné pomoci se podařilo vyvozit suť ze zničené stavby pekárny a odhalit v jejím přízemí barokní sklep a chlebovou pec. U stájí byl vyčištěn interiér a větší část zdiva byla zakonzervována (vyspárována a v nutné míře dozděna); pro zajištění statiky obvodových stěn nechalo OS vyrobit chybějící kamenná ostění dveří a okna. Také v mlýně bylo osazeno jedno celé okenní ostění a chybějící stojky u zadních dveří mlýnice a okna v šalandě. Kromě prací na stavbách obětovali dobrovolníci většinu času komunikacím - zpod nánosů zeminy byla vyproštěna stará dlážděná cesta, poškozené části byly dodlážděny tradičním způsobem. V podmáčené části cesty u cyklotrasy byly položeny povaly. Práce na Dolském mlýně byly (a vždy budou) ztěžovány povodněmi Kamenice. Nejhorší následky měla velká voda ze srpna roku 2010, která řadu pracně vydobytých míst uvedla zpět do zpusťového stavu: smetla lávku přes Kamenici, vytrhala obrubníky a dlažbu můstku přes náhon, zanesla cesty, rozšířila protrženou střední část tělesa jezu a zdemolovala objekt palírny. S některými následky se dosud nepodařilo vypořádat - v této chvíli je neohroženě-

ší stavbou v areálu palírna. K její záchra- ně (po povodni je větší část zdiva pouze na sucho vyskládaná) byl učiněn první krok: z prostředků OS byla v letošním roce v části náhonu od můstku až pod spodní roh palírny položen dubový rošt a pískovcová dlažba. Na zpevnění dna náhonu může navázat oprava tarasní zdi, na níž palírna stojí a teprve poté se lze pustit do konzervačních prací zdiva budovy. Držte domečku palce, ať mu řeka daruje čas na záchranu.

V areálu zaniklé **osady Zadní Jetřichovice** se práce, jejichž cílem je prezentovat pozůstatky domů a zároveň ochránit návštěvníky od možných zranění, rozeběhly až v roce 2009. Na počátku tu opět pracovali studenti VOŠ a SPŠ stavební Děčín, které po dvou letech vystřídali dobrovolníci. Z původních osmi domů byly zcela odhaleny zbytky čp. 6 (u České silnice) a v současné době se pracuje na bývalé Křinické hospodě (čp. 2, u odpočívadla). V letošním roce byl dočištěn prostor hostinské stáje. Práce komplikuje jen vzdálenost od živých obcí, přesto se i zde vytvořil kádr stabilních brigádníků - nové tváře však jsou a vždy budou srdečně vítány.

Natalie Belisová

Křinická hospoda v roce 2007

Křinická hospoda v roce 2014

Zadní nároží mlýna v roce 2004

Zadní nároží mlýna v roce 2014

Ožehavé téma: požáry

Požár lesa, navíc v národním parku, je veřejností vnímán většinou jako čisté zlo, kterého je třeba se co nejdříve zbavit a v návratu mu bránit. Podobně jako je těžké návštěvníkům vysvětlit, že kácení stromů má v národním parku své místo, chceme-li obnovit přirozenou podobu lesů, bude asi ještě těžší vysvětlit, že také požáry mají v lese své místo, chceme-li obnovit přirozenou dynamiku lesa. Ale zkusme to.

Lidé si většinou myslí, že lesníci a přírodovědci mají přesnou představu o podobě přírodních lesů, tedy o tom, jak lesy vypadaly před příchodem člověka, a jak tedy má vypadat přírodní les dnes. To však zdaleka není pravda jak z celkového, řekněme středoevropského pohledu, tak z pohledu místního pískovcového regionu. A to ze dvou důvodů - jednak vliv člověka zde trvá příliš dlouho, a pak přírodní podmínky se stále vyvíjejí, takže i kdybychom byli schopni určit přesnou podobu lesa v minulosti, je otázka, jestli má smysl se do ní přesně vracet.

Pro ilustraci na té hrubší úrovni lze zmínit to, že buk se dostal do naší krajiny později (před 5 tisíci lety) než zemědělství (před 7 tisíci lety), a to může být jedním z hlavních důvodů, proč v nížinách se starým osídlením převažuje dub. Většina lesů totiž byla vystavena silnému tlaku lidského hospodaření, jako je lesní pastva nebo opakované seřezávání stromů na pařez, a tomu dub odolává podstatně lépe než buk.

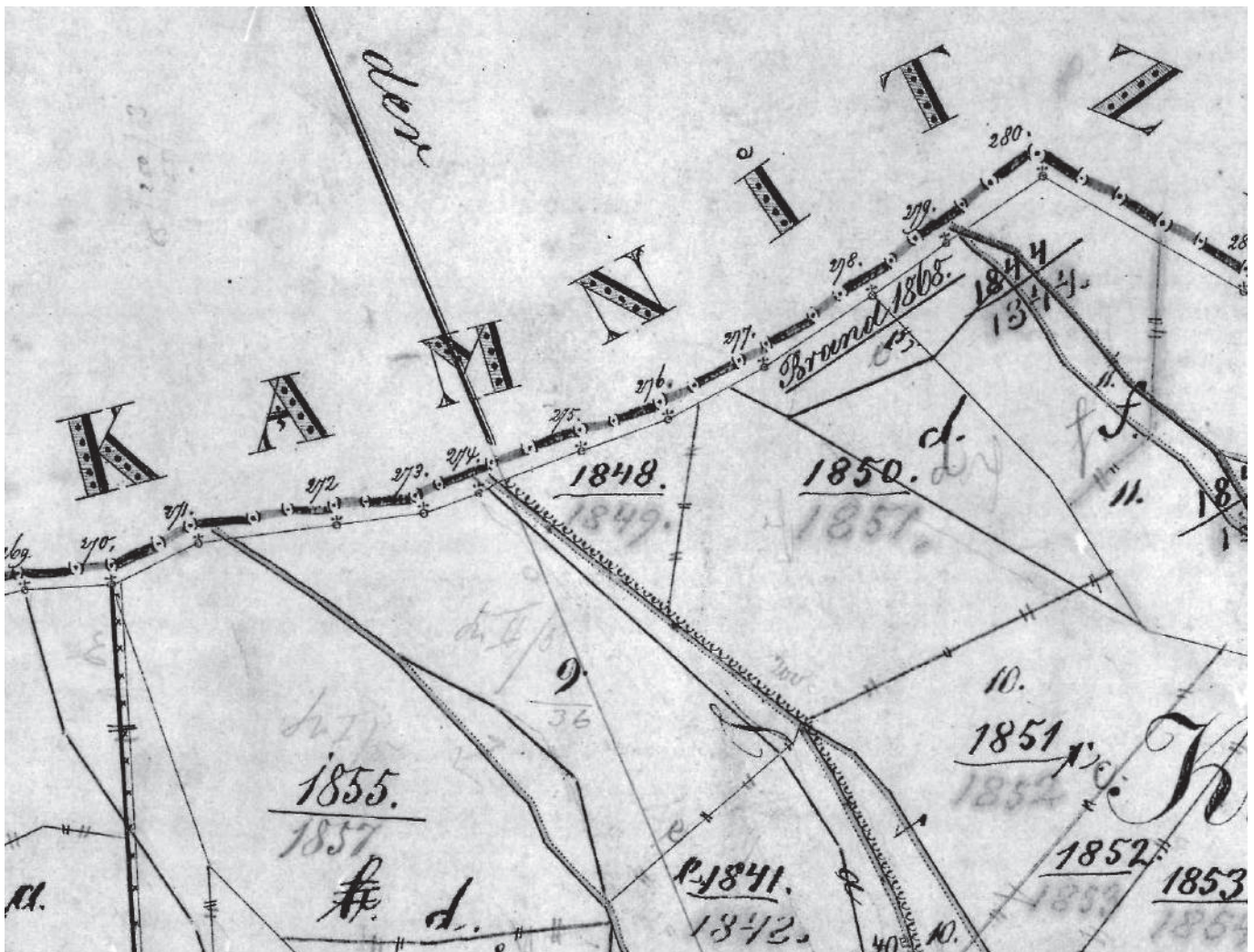
O tom, že i samotné přírodní procesy mají určité historické rysy, svědčí příběh tytu a buku. V minulé době meziledové bylo u nás mnohem více tisu než dnes a téměř žádné buky, zatímco v dnešní době meziledové (ta začala před 11 tisíci lety a pomalu by se měla chýlit ke konci) je to naopak. Na druhou stranu to vypadá, že doby meziledové procházejí pravidelně vývojem od druhově bohatých lesů v počátku (na navátých živinách ze suchých dob ledových) k chudším lesům s větším podílem jehličnanů na konci (na půdách s živinami vyplavenými dešti dob meziledových).

V Českém Švýcarsku pak k tomuto obecnému vývoji přistupují další nejasnosti. Na rozdíl například od Šumavy nebo Karpat se zde nezachovaly žádné

zbytky původních pralesů a také stav před zaváděním moderního lesnického hospodaření, který je zachycený na nejstarších lesnických mapách, je výsledkem extenzivního využívání lesů sahajícího až do 16. století. Až předtím zde mohly být ještě původní lesy, ale nikdo neví, jak vypadaly. A zatímco v jiných krajinách panuje alespoň hrubá shoda v pravděpodobném zastoupení hlavních dřevin, zde se neví ani to, jestli v původní vegetaci převažovaly listnaté nebo jehličnaté dřeviny.

Názorně to odráží lesnické typologické mapy (mapy předpokládaných přirozených typů lesa). Mapa z doby před vznikem národního parku určuje zastoupení borů na 40 %, zatímco mapa zpracovaná po vzniku parku jen na 4 %. Pozoruhodné na tom je, že obě mapy zpracovával tentýž člověk, a to s odstupem deseti let. Rozdíl pramení z toho, že v druhé mapě uplatnil nejnovější výzkumy palynologů, kteří podle studia pylu dřevin uchovaného v rašeliništích stanovili, že bory rostly pouze na skalních hranách s nejmělkčí půdou. Na skalních plošinách s hlubší půdou podle nich již rostly lesy převážně bukové. Vtip je však v tom, že právě na místech těchto předpokládaných bukových lesů jejich kolega antrakolog (zkoumající zuhelnatělé dřevo) nachází v půdě množství uhlíků, mezi nimiž naprosto převládají uhlíky borové. Datace pomocí uhlíku C14 určila jejich stáří na 2 až 5 tisíc

Základní lesnická mapa panství Bynovec z roku 1840, měřítko 1 : 2 880. V pravém horním rohu zákres požáru („Brand“) z roku 1868, který pokračoval i na panství Česká Kamenice („Kamnitz“). Letopočty ve zlomcích označují roky těžby a následného zalesnění. © Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín

let, tzn. do doby dávno před lidským vlivem.

Současnou hypotézou tedy je, že na skalních platech rostly převážně borové lesy, které čas od času hořely, a právě tím byl dlouhodobě blokován vývoj k listnatému lesu, protože borovice požár lépe snáší a dobře na požářištích zmlazuje, zatímco buk je v tomto její přesný opak. Staré borové výsadby z počátku 19. století by pak měly k přirozené vegetaci mnohem blíže, než jsme si mysleli. Nesrovnalost s palynologickou teorií lze vysvětlit tím, že borovice vytváří obrovské množství pylu, a proto je určení množství borovic, ze kterých pyl pochází, velice obtížné a často subjektivní.

Díky této požárové dynamice je pak kromě skalních borů na mělkých půdách

a listnatých lesů na hlubších půdách přirozenou součástí zdejší pískovcové krajiny i další typ lesa. Je to zóna soupeření mezi borovými a bukovými lesy, která ústí v jedinečnou mozaiku druhů borů a bučin.

Pod starými borovicemi roste vegetace hlubších půd, do porostů borůvek proniká buk a smrk, ale borovice ani bříza nemají šanci. Kartami pak zamíchá přízemní požár, který potlačí vše v podrostu, ale nepronikne přes tlustou kůru borovic, uzpůsobenou právě pro přízemní požáry (všimněte si, že rezavý vršek borového kmene už chráněný není). Cesta borovým semenáčkům je otevřena. V neposlední řadě nabízí plocha požářiště v prvních letech prostředí řadě dalších druhů rostlin a živočichů, jak jsme se přesvědčili na

Havraní skále u Jetřichovic. Důležité ovšem je, aby přízemní požár nepřecházel v korunový, a právě tomu se dá zabránit řízeným vypalováním přízemní vrstvy lesa, jak již zjistili v severní Americe, kde k obrovskému požáru v Yellowstone národním parku přispělo paradoxně i předchozí hašení malých požárů. To totiž kromě živých stromů zachraňovalo i množství suchého dřeva na zemi a tím ho připravovalo na velký požár. Naopak ve vlhčí Skandinávii problém s ovládnutím požárů není, ale i zde probíhá v národních parcích řízené vypalování, a to pro zachování jejich pestrosti. Troufne-li si na to někdy kvůli udržení jedinečných požárových borů i v našem národním parku?

Martin Kačmar

První glisarium v Krásné Lípě

Správa Národního parku České Švýcarsko se může pochlubit prvním (s největší pravděpodobností) glisariem v Krásné Lípě. A cože to vlastně ono „glisarium“ je? Jedná se o příbytek plchů, v našem případě přímo unikátních jedinců - kriticky ohrožených plchů zahradních. Dřívě hojného druhu, který na celém území

Českého Švýcarska nejspíše vymizel. Název glisarium pochází z dob velké říše římské, kdy Římané chovali plchy velké (latinsky glis glis) pro potěchu i jako pochoutku. Označení glisarium tedy patřilo kleci (příbytku) v němž byli plši drženi.

Plchy zahradní získala Správa NP České Švýcarsko z chovné stanice z němec-

kého Bad Schandau, kde chovají plchy v místním informačním středisku - Domu Saského Švýcarska. Jedná se o plchy, kteří pochází ze zajetí a kteří budou v našem glisariu chováni za účelem osvěty veřejnosti, především dětí, které navštíví areál Správy NP České Švýcarsko v Krásné Lípě.

Jakub Juda

Plši zahradní v transportních bednách čekají na vypuštění do svého nového domova. Foto: Jakub Juda

Příbytek plchů zahradních v Krásné Lípě (tzv. glisarium). Foto: Václav Sojka

Broukoviště

Obří tesařík s délkou čtyři metry představující žebřík či podobně dlouhý klikoroh sloužící jako provazová lenoška jsou nejzajímavějšími dominantami broukoviště, které nyní roste v areálu správy Národního parku České Švýcarsko v Krásné Lípě. Brouci ale nebudou jedinými prvky vznikajícího broukoviště. Již nyní jim dělají společnost hmyzí hotely, lavičky (například ve tvaru larvy) a v nejbližší době, až to počasí dovolí, se začne společně se studenty a žáky základních škol se sázením místních keřů a dřevin. Celé broukoviště také brzy doplní nové kmeny smrků a olší, které se stanou domovem pro dřevozhijný hmyz. Dar autora brouků p. Švejnůhy z Kytlice v podobě velkého dutého kmenu bude jistě u dětí také velmi oblíbený, neboť si budou moci na vlastní kůži zažít, jaké to je, putovat chodbou v kmeni stromu a vcítit se tak do role některých druhů našeho hmyzu. Architektonický plán

Vizualizace broukoviště.
Kresba: Mgr. M. Smetanová

broukoviště autorky M. Smetanové a I. Jeníkové se ze skromných začátků v roce 2013, kdy bylo v rámci Česko-německého workcampu vztyčeno deset prvních kmenů smrků a buků, začíná konečně rýsovat. Na ploše cca 250m² budou moci návštěvníci areálu poznávat svět hmyzu České Švýcarska vázaného na živé i mrtvé dřevo v krajině. Školní kolektivy se také pod vedením lektora vydají na „lov“ hmyzu, který budou moci poznávat zblíz-

ka tak, jak jim to výuka ve školní lavici nemůže dovolit. Pokud vše půjde podle plánu, předpokládáme, že již na jaře, v rámci Evropského dne parků, bude broukoviště slavnostně otevřeno.

Vznik broukoviště byl finančně podpořen Ministerstvem životního prostředí České republiky v rámci projektu Obecně prospěšné společnosti České Švýcarsko s názvem Broukoviště.

Jakub Juda

Tesařík jako žebřík je výraznou dominantou broukoviště. Foto: Václav Sojka

Plšíkovy hrátky pro zvědavé děti

Díky Nadaci ČEZ připravuje České Švýcarsko o.p.s. ve spolupráci se Správou národního parku České Švýcarsko v rámci projektu: „Oživení expozice v Domě Českého Švýcarska“ na podzim 2014 vydání nového materiálu pro děti předškolního a mladšího školního věku. Materiál ponese název „**Plšíkovy hrátky pro zvědavé děti**“ a bude se zabývat poznáváním přírody Českého Švýcarska. Na děti čekají úkoly na nejrůznější témata: ptáci a jejich potrava, pobytová znamení zvířat, lososí putování, poznávání rostlin a stromů, ale i pochopení pravidel návštěvního řádu v národním parku.

Materiál volně navazuje na interaktivní expozici v Domě Českého Švýcarska: „Život, tajemství a inspirace“ a bude sloužit jako pracovní listy pro ekoprogramy, které v expozici probíhají i jako materiál pro školy a školky v rámci jejich ekologické výchovy.

Všechny ilustrace ve formátu A4 do materiálu vytvořila ilustrátorka PaedDr. Jitka Šobrová, která se věnuje především tvorbě pro děti. Sešitem děti provádí plch zahradní.

Úkoly jsou určeny předškolákům a mladším školákům. Děti například musí najít správnou cestu do jezevčí nory, najít mravence poschovávané před mravkolvem, poznat stopy jednotlivých zvířat, vybarvit tajemného ptáka nebo se zamyslet nad tím, které plody a listy patří k sobě (viz obrázek).

V závěru sešitu děti najdou speciální otázku. Kdo otázku správně zodpoví a pošle odpověď do domu Českého Švýcarska, může být vylosován a dostane volnou vstupenku do expozice pro celou rodinu.

Jarmila Judová

Které plody a listy patří k sobě?
Kresba: PaedDr. Jitka Šobrová

Kůrovec - aktuální situace

Ode dne 30. 6. 2014 eviduje Správa NP **zvýšený stav výskytu lýkožrouta smrkového** v lesních porostech, které jsou v majetkové správě ČR - Správy Národního parku České Švýcarsko.

Správa národního parku činí veškerá opatření v ochraně lesa nutná k zabránění dalšího nežádoucího rozvoje kalamitních škůdců (asanace napadených stromů,

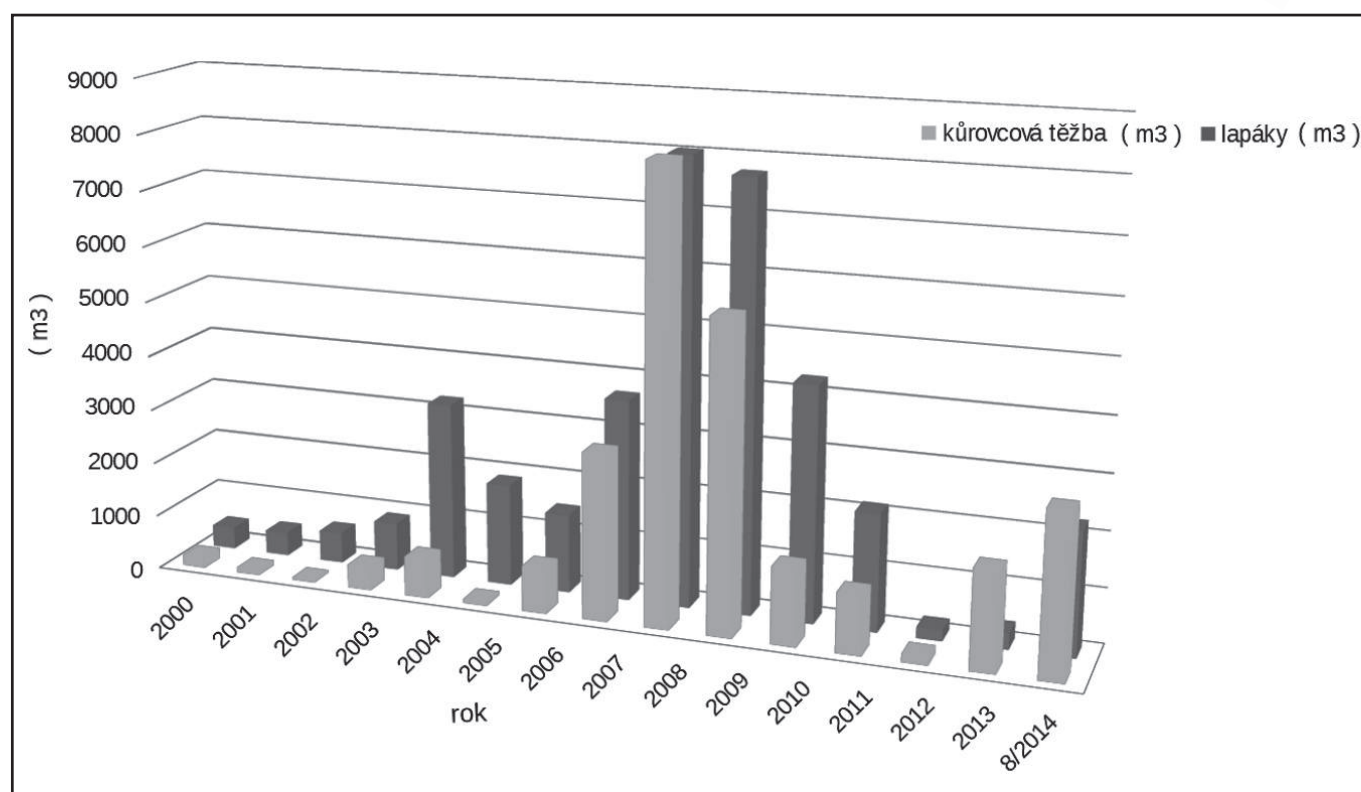
pokládání lapáků k zachycení rojících se brouků, instalace feromonových lapačů).

Tato skutečnost byla v souladu s ustanovením § 32 odst.1) písm. a) zákona č.289/1995 Sb., o lesích v platném znění a v souladu s ustanovením § 2, odst.3) vyhlášky č.101/1996 Sb., oznámena příslušným orgánům státní správy lesa.

Jan Drozd

Graf vývoje kůrovcových těžeb v NPCŠ (2000 – 8/2014)

Přehled výše kůrovcových těžeb v NPCŠ (2000 – 8/2014)

rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	8/2014
kůrovcová těžba (m³)	194	94	42	425	719	71	827	3011	8104	5591	1388	1079	147	1786	2930
lapáky (m³)	396	431	558	871	3222	1851	1433	3648	8021	7713	4260	2122	196	298	2237

České Švýcarsko - zpravodaj Správy Národního parku České Švýcarsko, ročník 13, číslo 2/2014, č. reg.: MK ČR E 13314. **Vydává:** Správa NP České Švýcarsko, resortní organizace Ministerstva životního prostředí České republiky, Pražská 52, 407 46 Krásná Lípa, tel./fax: +420-412 354 055.

Redakce: Natalie Belisová (n.belisova@npcs.cz). **Grafická úprava:** Pavel Panenka.

Tisk: Tisk Krásná Lípa Jirků. Vyšlo v listopadu 2014. **Neprodejné.**